

Ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao odgovor na potrebe suvremenih obitelji

Jeričević, Virna

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:671952>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

VIRNA JERIČEVIĆ

ZAVRŠNI RAD

**USTANOVE RANOG I
PREDŠKOLSKOG ODGOJA I
OBRAZOVANJA KAO ODGOVOR NA
ZAHTJEVE SUVREMENIH OBITELJI**

Zagreb, srpanj 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

PREDMET: Partnerstvo vrtića, obitelji i škole

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Virna Jeričević

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Ustanove ranog i predškolskog odgoja kao odgovor na zahtjeve suvremenih obitelji

MENTOR: Adrijana Višnjic-Jevtić

SUMENTOR:

Zagreb, srpanj 2017.

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
UVOD	6
1. Povijesni pregled razvoja obitelji	7
2. Suvremene obitelji	8
2.1. Suvremeno shvaćanje roditelja.....	8
2.2. Suvremeno shvaćanje djeteta	12
2.3. Zahtjevi suvremenih obitelji.....	14
3. Ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao odgovor	16
3.1. Montessori	17
3.2. Waldorf.....	21
3.3. „Forest kindergartens / Šumski vrtići“	24
3.4. Korporacijski vrtići.....	27
ZAKLJUČAK	29
LITERATURA.....	30

SAŽETAK

Cilj ovog rada je pobliže opisati suvremene obitelji, način na koji se obitelj kao takva mijenjala kroz povijest te izložiti potrebe i izazove s kojima se nosi u današnjem suvremenom društvu. Nadalje, ideja je predložiti i detaljnije opisati nekoliko oblika ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koji uspješno odgovaraju potrebama suvremenih obitelji.

Obitelj je neodvojiva od društva jer ga upravo ona čini. Sve što se u društvu dešava nužno utječe i mijenja obitelj. Mnogo je čimbenika koji su kroz povijest mijenjale obitelj i uloge unutar nje. Ratovi, promjena položaja žena u društvu, razvoj tehnologije, gospodarske promjene, ekonomski razvoj samo su neki od čimbenika koji su prisilili obitelj da se prilagodi novim zahtjevima i potrebama društva. Obitelj se tako mijenjala po svojoj strukturi, odnosima između članova te odgojnim metodama i stilovima.

Druge vrijednosti i drugačije potrebe suvremene obitelji pred nju nužno stavljaju i nove izazove. U savladavanju tih izazova obiteljska zajednica može i treba dobiti podršku kroz ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Te ustanove, kao i same obitelji, moraju se uvijek iznova prilagođavati novim potrebama i vrijednostima koje postoje u društvu. One moraju rasti i mijenjati se zajedno s obiteljima te im na taj način pružati podršku. To se odnosi na svakog pojedinca koji čini zajednicu jedne ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te na kolektiv u cjelini.

Montessori i Waldorf vrtići sa svojim slobodnim, na dijete usmjerenim, individualnim pristupom, šumski vrtići sa svojom izrazito značajnom idejom o važnosti boravljenja u prirodi i povezivanja s prirodom te korporacijski vrtići prilagođeni potrebama oba zaposlena roditelja, neki su od oblika ustanova ranog i predškolskog odgoja koji uspješno odgovaraju na potrebe suvremenih obitelji.

Ključne riječi:

Suvremene obitelji, ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, Waldorf pedagogija, Montessori pedagogija, šumski vrtić, korporacijski vrtić

SUMMARY

The aim of this paper is to describe modern family, the way in which the structure of the family has changed during history and to point out the needs and challenges modern family encounters in contemporary society. Further on, the idea is to suggest and describe in more detail several types of early and pre-school education which meet the needs of modern family.

Family is inseparable from the society since it constitutes the society. All changes happening in a society necessarily effect the family and changes it. There are numerous factors which have changed the family and roles within it throughout the history. Wars, transformation of the role of women in the society, technological development, economic changes, economic growth – these are only some of the factors that forced the family to adopt to the new requirements and need of the society. Thus the family has changed in its structure, relations between its members, as well as educational methods and styles.

Different values and needs of modern family confront it with new challenges. In order to meet the challenges, the family needs and ought to get the support from the institutions of early and pre-school education. The institutions, as well as the families themselves, should adopt to the new needs and values of the society. They should grow and change together with the families in order to support them. This refers to each and every member of early and pre-school education institutions as well as to the institutions in general.

Montessori and Waldorf kindergartens with their free, individual approach focused on the child, forest kindergartens with their crucial idea of the importance of staying outdoors, in nature, and connecting with the nature, and last but not the least the corporation kindergartens adopted to the need of both working parents – these are some of the forms of early and pre-school education that successfully meet the needs of modern family.

Key words:

Modern family, early and pre-school education institutions, Waldorf pedagogy, Montessori pedagogy, forest kindergarten, corporation kindergarten

UVOD

Obitelj se mijenja kako se i društvo mijenja. Mnoge promjene koje se dešavaju u društvu neminovno utječu na obiteljsku zajednicu. Ekonomski razvoj, razvoj tehnologije, gospodarske i političke promjene samo su neki od čimbenika koji neposredno djeluju na obitelj i mijenjaju je. Promjene su vidljive u ulogama koje muškarci i žene zauzimaju u obiteljskoj zajednici, u odnosima između parova te odnosima između roditelja i djece. Nadalje, promjene možemo uočiti i u strukturi obitelji te su tako jednoroditeljske obitelji, istospolni brakovi, zaposlena oba roditelja sve češće pojave u suvremenim obiteljima. Osim u strukturi, obitelj se kroz povijest mijenjala i po svojim odgojnim metodama i stilovima. Vrijednosti i potrebe suvremenih obitelji pred nju stavljaju i nove izazove. Društvo može obitelji pružiti podršku i pomoć u savladavanju tih izazova na razne načine, kao što je razvijanje sustava društvene skrbi o djeci, pružanje pomoći prilikom rješavanja stambenog pitanja kod mladih parova i roditelja, omogućavanje fleksibilnijeg radnog vremena te stvaranje takvih uvjeta na radnom mjestu koji ne štete obiteljskom životu. Osim toga, društvo podršku može pružiti i kroz ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. U ovom radu pobliže ću opisati izazove s kojima se susreću suvremene obitelji te oblike ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koje uspješno pružaju podršku suvremenim obiteljima u savladavanju tih izazova i zadovoljavanju njihovih potreba. Posebnu pažnju posvetila sam alternativnim oblicima ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja: Montessori, Waldorfski, šumski i korporacijski vrtići. Želja mi je bila da pokažem pozitivne strane ovakvih oblika ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te način na koji oni nadopunjavaju potrebe suvremenih obitelji.

1. Povijesni pregled razvoja obitelji

Obitelj je neodvojivi dio društva, pa ju je nužno promatrati i razumijevati unutar konteksta u kojem egzistira, navodi Ljubetić (2007.). Pritom je važno uzeti u obzir povijesno razdoblje, političke sustave i ideologije, društvena uređenja i ostale čimbenike koji neminovno utječu na nju. Promjene koje se dešavaju u suvremenom zapadnom društvu, bilo u gospodarskom, ekonomskom, moralnom, ideološkom ili drugom smislu, stvaraju velike promjene unutar obitelji. One značajno utječu na obiteljsku strukturu, podjelu uloga u obitelji te na odabir odgojnih stilova i odgojnih metoda.

Prve značajne promjene u obiteljima započele su s industrijskom revolucijom u 18. i 19. stoljeću kada se zaposlenost premještala iz sela u gradove, navodi Ljubetić (2007.). Dinamika unutar obitelji pritom se značajno izmijenila. Muškarci i žene, a često i djeca, odlazila su iz sela u gradove kako bi ekonomski pridonijeli obitelji. Osim toga, bilo je sve više odgojno obrazovnih ustanova koje su malo po malo preuzimale uloge obiteljskih zajednica. Prema autorici još jedna od stvari koja na određeni način uništava tradicionalnu proširenu obitelj su i burna događanja u tom periodu kao što je ekonomska kriza i drugi svjetski rat. Muškarci su nerijetko ostajali bez posla ili odlazili u rat, što je žene stavljalo u nove uloge u obiteljima.

Hrupelj i sur. (2000.) također govore o tradicionalnim obiteljima te navode kako su djeca često bila glavni i jedini razlog sklapanja brakova, kao i dovoljan razlog za razvod ako je bilo u pitanju nemogućnost imanja djece. Autori (Hrupelj, i sur, 2000., str.9) tvrde kako je to i razumljivo jer su velike obitelji u prošlosti bile važne i nužne za opstajanje. „djeca su pomagala roditeljima u radu i brinula se o njima u starosti. Socijalni i ekonomski uvjeti u međuvremenu su se uvelike promijenili. Tehnološki je napredak smanjio potrebe za brojem radnika, medicinski je napredak smanjio stopu smrtnosti djece, a dio brige o starima je preuzelo društvo.“.

Potrebe, a i vrijednosti u suvremenom društvu uvelike su se izmijenile. Maleš (2012., str. 1) tako navodi da je „liberalizam koji se pojavio kao dominirajuća vrijednost u posljednjih nekoliko desetljeća imao za posljedicu jačanje filozofije individualizma i veće mogućnosti slobode izbora načina života.“. U skladu s time, Nimac (2010.) govori kako je obitelj na društvenoj razini izgubila svoju primarnu ulogu koju je

nekad imala te sebe sve više smješta u privatni kontekst intimnih zadovoljstva. Nadalje, autor (isto) tvrdi kako je taj trend posljedica opće promjene vrijednosti individualizma koji pojedinca i njegove želje i potrebe stavlja u prvi plan, a društvene vrijednosti u drugi. Položaj obitelji u suvremenom društvu slično tumači Maleš (2012.) pa kaže kako je u postmodernoj obitelji, za razliku od tradicionalne nuklearne obitelji, uočljiva sklonost prema većem zadovoljavanju osobnih interesa, dok se opće dobro stavlja u drugi plan.

Promjene koje možemo uočiti unutar obitelji kroz povijest jako su velike, a sraz se može osjetiti iz generacije u generaciju. Druge potrebe, vrijednosti, druge brige i želje čine današnju obitelj u suvremenom društvu gotovo potpuno različitom od tradicionalne obitelji. Mnogo je čimbenika koji su zaslužni za takve promjene kao što su ratovi, promjena položaja žena u društvu, ekonomske i gospodarske promjene te razvoj tehnologije. Društvo se i dalje mijenja svakim danom, pa je i obitelj prisiljena prilagođavati se svim tim novim zahtjevima i potrebama društva.

2. Suvremene obitelji

2.1. Suvremeno shvaćanje roditelja

Na roditeljstvo se nikada nije gledalo kao na jednostavan i lagan proces. Sa svim svojim lijepim i životno ispunjavajućim stranama, biti roditelj istovremeno predstavlja težak i zahtjevan zadatak koji za sobom vuče puno pitanja, strahova i nedoumica.

„Temeljno obilježje suvremenog roditeljstva jest dvosmjernost djelovanja/učenja roditelja i njihove djece. Stoga se u suvremenoj pedagogiji sve češće govori o recipročnoj interakciji i međusobnom djelovanju na relaciji roditelj-dijete“ (Ljubetić, 2012., str. 100). Pritom se misli da je suvremeni roditelj primoran stalno učiti, promišljati i mijenjati svoja znanja i metode te unaprjeđivati svoje kompetencije kako bi ostvario kvalitetan odnos sa svojom djecom i kvalitetne interakcije unutar svoje obitelji. Od suvremenih roditelja očekuje se da su kreativni, kompetentni, da rade na odgovornom roditeljstvu, da ostvaruju prava i interese te osiguravaju zaštitu svoje djece.

Kompetentnim roditeljem smatra se onaj koji „mobilizira svoja znanja, kognitivne i praktične vještine, stavove, emocije, vrijednosti i motivaciju.“ (Ljubetić, 2012., str. 105). Temeljna zadaća kompetentnih roditelja je da konstruiraju takav pedagoški kontekst koji će omogućiti djetetu da zadovolji sve svoje potrebe, da razvija svoje potencijale te da uči kako učiti i kako stjecati kompetencije važne za život, (Ljubetić, 2012.). Kompetentan roditelj nije onaj koji samo uči svoje dijete već je onaj koji sam uči kroz ulogu roditelja, preispituje svoja znanja, mišljenja i stavove te je otvoren za nova saznanja i vještine.

Kreativni roditelji su oni koji uživaju u svojoj roditeljskoj ulozi i ne zamjeraju si poneku pogrešku u svojim postupcima već iz njih uče i nadograđuju svoja postojeća znanja. Ljubetić (2012., 106) kreativne roditelje opisuje kao one koji „su maštoviti u izboru odgojnih metoda i njihovu prilagođavanju senzibilitetu i potrebama pojedinog djeteta, izboru sadržaja kojima će oplemeniti zajedničko druženje s djecom te su vješti u iznalaženju putova kojima će otkriti djetetove (skriven) potencijale.“. Kreativnost kod roditelja nije samo dobra za dijete već je važna i za same roditelje jer im može znatno olakšati ophođenje i nošenje s različitim životnim situacijama.

Autorica Ljubetić (2012.) govori o uravnoteženom roditeljstvu koje je također jedna od karakteristika koja se očekuje od suvremenih roditelja i suvremenih obitelji. Roditelji doživljavaju neuravnoteženost zbog mnogih vanjskih utjecaja koji su dio suvremenog društva. Neki od tih utjecaja su nove tehnologije, popularno-znanstvena literatura, pritisci različitih interesnih lobija (npr. kada su u pitanju dječje igračke ili zdravstveni problemi djece), nedostatak slobodnog vremena roditelja da se bave djecom i obitelji te generalno otuđenje od prirode i od ljudi. Sve su to stvari s kojima se roditelji u današnjem društvu moraju nositi i pokušati naći ravnotežu i najbolji način za ostvarivanje zadovoljavajuće uloge roditelja. Dešava se da se roditelji izgube u silnim informacijama koje su im dostupne, a ne nužno točne. Brinu koju hranu kupiti, a da je što prirodnija, što zdravija i manje štetna, koliko i koje igračke djeci priuštiti, koliko im omogućiti pristup modernoj tehnologiji koja može izrazito pozitivno djelovati na njihovo dijete, a opet ga može povući u osamljivanje i socijalnu izoliranost, koje pedagoške koncepcije izabrati te u koje oblike vrtića i škola upisati djecu (tradicionalne, Waldorf, Montessori...). Pritom roditelji često posežu za internetskim istraživanjem, forumima, društvenim mrežama i sličnim

izvorima informacija koje mogu i ne moraju biti točne, a manje prate i slušaju svoj unutarnji glas razuma, kako to sugerira Ljubetić (2012.).

Nadalje, roditelji u suvremenim obiteljima skloni su pretjeranom usmjeravanju na djetetova akademska, ali i druga, postignuća u najranijoj dobi. Takav trend ponajviše zahvaća obitelji srednjih i viših klasa razvijenih zemalja svijeta. Prema Ljubetić (2012.), riječ je o roditeljima koji iskazuju pretjeranu zaokupiranost svojom djecom i njihovim postignućima u ranom djetinjstvu. Djecu se tako upisuje na raznorazne aktivnosti, vrlo rano uče strane jezike, znakovne jezike, upisuju sportove, pohađaju razne radionice i druge oblike edukacija koje usmjeravaju djecu ka ostvarivanju i razvijanju vještina i kompetencija već u prvim godinama života. „Takvi suvremeni trendovi su proizveli svojevrsnu paničnu želju roditelja da u potpunosti zaštite svoje dijete i preuzmu njegov život u svoje ruke, vjerujući kako će ga na taj način najbolje pripremiti za budućnost.“ (Ljubetić, 2012., str. 113). Jasno je da takav pretjerano zaštitnički način mora imati negativne posljedice na razvoj djeteta i njegove osobnosti. Djetetu je u takvim okolnostima oduzeta sloboda i bezbrižnost koja čini prekrasan dio odrastanja. Osim toga, tako pretjerano zaštićena djeca nerijetko odrastaju u mlade osobe koji su nesposobne za samostalno funkcioniranje i suočavanje s izazovima stvarnog svijeta.

Važno je da roditelji ne podliježu svim informacijama, opaskama, sugestijama i upozorenjima s kojima su svakodnevno bombardirani iz raznih izvora, onih interesnih i manje interesnih. Bitno je da slušaju i prate svoj unutarnji glas razuma te da sebi i djetetu omoguće međusobno upoznavanje. Također je važno da roditelji i djeca uče jedni od drugih i razvijaju svoj odnos koji će omogućiti optimalan razvoj svih dječjih potencijala, sugerira Ljubetić (2012.). Pritom roditeljima treba podrška kako bi osvjestili da im je za takav odnos najvažnija emocionalna povezanost, što ne može zamijeniti niti jedna igračka ili produkt moderne tehnologije.

Ljubetić (2012.) nadalje govori o odgovornosti kao važnom aspektu suvremenog roditeljstva. Tako Ljubetić (2012., str. 114) ističe da se „odgovornim pojedincem/roditeljem smatra se onaj koji se odgovorno ponaša prema sebi, drugima i svijetu oko sebe (priroda, društvo, stvari itd.)“. Odgovoran roditelj je onaj koji prihvaća i razumije svoje dijete, ali i samoga sebe. On prihvaća svoje i djetetove potencijale, jake ali i slabe strane svoje i djetetove osobnosti. Takav roditelj ima

jasan cilj kojeg ostvaruje blagim i neprisilnim metodama, bez da ugrožava djetetov osjećaj samopoštovanja i integriteta. On mora ujedno biti i promicatelj i zaštitnik djetetovih interesa i prava. Pritom roditelji moraju pripaziti da njihovo zauzimanje za dijete ne poprimi ekstremne razmjere, što u današnjem društvu često dešava. Pretjerano zaštićivanje i kontrola djece može jako loše utjecati na razvoj djetetove osobnosti, stoga je važno da roditelji balansiraju između zaštićivanja i davanja djetetu dovoljno slobode da samo nauči i istraži.

Osim u pogledu odgojnih stilova i metoda, suvremena obitelj se mijenja u odnosu na tradicionalnu u pogledu obiteljske strukture. Prema Ljubetić (2007.) jedna od temeljnih obilježja suvremenih obitelji je upravo njihova strukturalna raznolikost. U suvremenim obiteljima sve su češći razvodi, samohrani roditelji, zaposlene majke, različiti oblici suživota, homoseksualni brakovi i sl. Demokratski procesi u suvremenom zapadnom društvu također uvelike utječu na suvremene obitelji. Odnosi između partnera temelje se na afektivnoj vezi, a nisu interesni, nastali iz ekonomskih razloga. Naglašava se sloboda izbora i važnost „romantičnog“ aspekta odnosa između partnera, a vrijednosti se temelje na načelima ravnopravnosti i jednakosti, navodi Ljubetić (2007.).

Premda se govori o stalnim promjenama u roditeljstvu, konstanta je roditeljska želja da najbolje što mogu odgovore na potrebe svoje djece, na društvena očekivanja i na očekivanja koja stavljaju sami pred sebe (Ljubetić, 2012.). U današnje vrijeme kada se naglasak u društvu stavlja na ostvarivanje individualnih potreba i želja, a manje na svojevrsnu požrtvornost i odricanje radi drugih pa tako i obitelji, suvremeni roditelji nalaze se u raskoraku između zadovoljavanja svojih individualnih potreba, potreba i želja njihove obitelji te zahtjeva koje pred njih stavlja posao. Moglo bi se reći da su roditelji u suvremenom društvu rastrgani između želja da sebi omoguće neka osobna zadovoljstva, da se ostvaruju u profesionalnom smislu gradeći svoju karijeru te između toga da uživaju u ljepoti podizanja i odgajanja djece. Hrupelj i sur. (2000.) smatraju kako mnogi roditelji ipak uspješno rješavaju konflikte između svojih različitih uloga. Ravnotežu obično uspijevaju naći tako da se u određenom razdoblju više usmjeravaju na jednu vrstu odgovornosti. Tako kada su djeca mala većinu energije i vremena ulažu u njih, a kada djeca krenu u vrtić i školu ponovo se malo više posvete poslu i karijeri.

2.2. Suvremeno shvaćanje djeteta

Tijekom povijesti, ovisno o kulturi i vremenu, djeca su bila glorificirana, zaštićivana, prezirana, podcjenjivana i ignorirana, navodi Ljubetić (2012.). Gledalo se na njih kao na „male odrasle“, kao na *tabulu rasu* (praznu ploču), ili pak kao na osobu za koju je upitna vrijednost podizanja. Danas se na djecu gleda kao na aktivna, znatiželjna, zaigrana, inteligentna i kompetentna bića vrijedna poštovanja, sa svojim pravima i potrebama koje odrasli moraju razumjeti i na njih reagirati. Babić (2014.) suprotstavlja tradicionalno i suvremeno viđenje djeteta. Tako tradicionalno viđenje djeteta znači nezrelost, nedovršenost, nekompetentnost, a djetinjstvo predstavlja pripremnu fazu za odraslost, odnosno zrelost. Suvremeno viđenje djecu smatra kompetentnim tvoriteljima i interpretatorima vlastitog razvoja, a djetinjstvo predstavlja posebnu socijalnu kategoriju.

Prema Bašić (2011.), odlučujuće za suvremenu sliku djeteta je mišljenje da dijete u najranijim godinama života usvaja vodeće spoznajne modele iz svoga okruženja te da sociokulturalni procesi određuju način na koji će dijete stupiti u kontakt sa svijetom te način na koji će ga razumjeti odnosno konstruirati. U pedagoškom - praktičnom i teorijskom diskursu, najčešće se spominju dvije oprečne slike djeteta prosvjetiteljska i romantičarska.

U prosvjetiteljskoj perspektivi na dijete se gleda kao na biće koje još nije razumni (umni) i odgovorni pojedinac, ali posjeduje razumske sposobnosti te se zato kao najvažnije aktivnosti u odgoju navode upravo kultiviranje, discipliniranje i moraliziranje svih djetetovih nagona. Stoga je bitno putem nastave i odgoja izgrađivati sustavno uređene predodžbe svijeta te osigurati nadzor o svijetu i životu. U skladu s time dijete se u prosvjetiteljskoj perspektivi doživljava kao „ne još odrastao“, što znači biti manjkav (stanje „još-nije“), ali i otvoren za mnoge mogućnosti razvoja. Ta se manjkavost prevladava nastavom i odgojem, što stavlja odrasle u poziciju velike odgovornosti. Njihova osnovna zadaća jest prenijeti društvene vrijednosti i adekvatno pripremiti dijete za društvo, te na taj način vođenjem i odgajanjem, omogućiti djetetu da pređe iz stanja ne-odraslosti (neodgovornosti, manjkavosti) u stanje odraslosti (punoljetnosti, odgovornosti) (Bašić, 2011.).

Romantičarska perspektiva, s druge strane, doživljava dijete kao prirodno, stvaralačko i još neotuđeno biće, a na djetinjstvo gleda s poštovanjem kao na vrijednu, sebi cjelovitu fazu. Tako postati odraslim ne znači samo rast i napredak kao u prosvjetiteljskoj perspektivi, već znači gubitak intenzivnog, stvaralačkog i maštovitog odnosa prema svijetu. Stoga se u romantičarskoj perspektivi ne inzistira samo na kultiviranju i discipliniranju već i na osiguravanju slobodnog, nesmetanog razvoja, ispunjenog smislom. Naglasak se stavlja na individualan razvoj, samoostvarenje te ostavljanje prostora djeci za nalaženje vlastitog smisla. (Bašić, 2011.).

Moderna slika djeteta se uvelike oslanja upravo na romantičarsku perspektivu. Djeci se pružaju velike slobode, puno prostora za individualni razvoj te se polažu velike nade u njih i njihove stvaralačke, inovativne potencijale. Doživljava ih se kao kompetentna, samostalna, kreativna i sposobna bića, kojima nisu potrebne direktne upute već indirektno vođenje i usmjeravanje od strane odraslih. Samo dijete je to koje će birati što i kako će učiti, na koji način i kolikim intenzitetom će stupati u kontakte i upoznavati svijet oko sebe. Na svako se dijete gleda kao zasebno biće, kao individuu koja ima svoj ritam, svoje potrebe i želje, koje nisu univerzalne za svu djecu.

Bašić (2011.) navodi osnovna obilježja suvremene predodžbe o djetetu i njegovom razvoju. Za početak autorica naglašava kako ne postoji univerzalna priroda djeteta već je ona odraz onoga što to dotično društvo smatra važnim. Dakle ona je antropološka hipoteza koja nije dokazana životna činjenica već rezultat trenutne društvene atmosfere. Autorica naglašava važnost individualnih nasuprot zajedničkih aktivnosti i učenja. Smatra da se dijete aktivno i kompetentno, na biografski jedinstven način uključuje u društveni kontekst pa je važno dječje individualne nadarenosti, strategije i interese uvažavati i poštivati. Na dijete se gleda kao na individualno biće, sa sebi karakterističnim i jedinstvenim načinom razmišljanja i rješavanja problema. Zato ne treba težiti jedinstvenim modelima učenja i usvajanja znanja koji vrijede jednako za svu djecu, već pratiti svako dijete, njegov tempo i načine na koji rješava probleme i pristupa svijetu oko sebe, te svu djecu u tome bodriti.

U skladu s time dijete treba doživljavati kao aktivnog istraživača svog predmetnog i socijalnog okruženja, a ne mu pokušavati direktno prenijeti svoja viđenja i razumijevanja svijeta. Dijete treba stjecati vlastita iskustva kroz sva svoja osjetila te tako stvarati svoju sliku o svijetu. U svemu tome odrasli su jako važan faktor, ali ne kao direktni prenositelji znanja već kao osobe koje će osigurati takvo okruženje koje će za dijete biti sigurno i poticajno za njegov psihički, fizički i socijalni razvoj. Dakle potrebno je potaknuti dijete na istraživanje i razumijevanje, a ne mu pokušavati objašnjavati i tumačiti okolinu onako kako ju mi vidimo i doživljavamo.

2.3. Zahtjevi suvremenih obitelji

Osim prije navedenih izazova s kojima se suvremene obitelji svakodnevno susreću, valja spomenuti i utjecaj ekonomskog i gospodarskog stanja na obiteljsku zajednicu. Ekonomski i gospodarski pritisak ne utječe samo na životni standard obitelji, na njihovu životnu egzistenciju u materijalnom smislu, već i na partnerske odnose i na odnose između roditelja i djece, navode Maleš i Kušević (2011.). Ekonomska kriza vrlo često dovodi do napetosti između partnera, promjene slike koju majka ili otac imaju jedan o drugome i o sebi, zastoja u emancipaciji mladih žena te sve u svemu najčešće dovodi do opće krize obiteljske zajednice te negativno utječe na kvalitetu odgoja. U takvom gospodarsko-ekonomsko nestabilnom stanju u društvu, te uzevši u obzir činjenicu da žene sve više uz ulogu majki i domaćica ulaze u radne odnose i grade karijere, pojavljuje se i problem vezan uz usklađivanja roditeljstva i rada kao najčešći problem suvremenog roditeljstva.

Postavlja se pitanje kako odoljeti zahtjevima karijere i istovremeno osigurati skladan obiteljski život i skladne odnose unutar obitelji, navode Maleš i Kušević (2011.). To se ponajviše odnosi na činjenicu da su žene šezdesetih godina u zapadnom svijetu ušle na tržište rada te se time povećao broj obitelj s oba zaposlena roditelja. Mnoga su istraživanja u to doba analizirala takve promjene i najčešće navodila negativne posljedice ženskog uključivanja u tržište rada. Maleš i Kušević (2011.) navode dvije hipoteze vezane uz uključivanje žena u tržište rada i način na koji to utječe na obiteljsku zajednicu, a naročito djecu. Govore o hipotezi ograničenog vremena prema kojoj „svaki pojedinac na raspolaganju ima 24 sata dnevno pa vrijeme koje provodi na poslu smanjuje vrijeme koje može posvetiti obitelji, što nužno dovodi do

stresa.“ (Maleš i Kušević, 2011., str. 50). Nasuprot takvom stajalištu formirala se i suprotna hipoteza, hipoteza proširenja prema kojoj „povoljan utjecaj višestruke uloge na ženin osjećaj vlastite vrijednosti dovodi do proširenja vremena i energije, odnosno do bolje organizacije vremena.“ (Maleš i Kušević, 2011., str. 50). S druge strane, jako se malo govori o važnosti uključivanja očeva u kućanske poslove i odgoj djece, tj. o važnosti podijele tih svih poslova u domaćinstvu koje je najčešće obavljala sama žena.

Društvo koje se brzo mijenja postavlja velika očekivanja pred obitelj i njezine članove, no isto tako obitelj očekuje od društva podršku u svojem razvoju i egzistenciji. Uz pravo svakog djeteta na obiteljsko okruženje koje podupire djetetovu dobrobit i omogućuje pun i harmoničan razvoj njegovih potencijala, Konvencija UN-a o pravima djeteta (1989.) definira i pravo svakog djeteta da njegovi roditelji dobiju odgovarajuću i dovoljnu pomoć društva u ispunjavanju svojih roditeljskih odgovornosti. „Promjene koje se događaju u obitelji kao što su različitost obiteljskih struktura, demokratizacija odnosa, individualizacija, smanjenje broja članova obitelji, zapošljavanje žena izvan kuće i sl. nameću potrebu veće i raznovrsnije društvene potpore obiteljima“ (Maleš i Kušević, 2011., str. 51). Stoga bi, prema autorima, obiteljska politika morala imati za cilj razvijanje populacijske politike, kako bi motivirali i potaknuli što više mladih na roditeljstvo. Također, trebali bi raditi na razvijanju sustava društvene skrbi o djeci, pružanju pomoći prilikom rješavanja stambenog pitanja kod mladih parova i roditelja, omogućavanju fleksibilnijeg radnog vremena te stvaranju takvih uvjeta na radnom mjestu koji ne štete obiteljskom životu.

Još jedan oblik potpore koju društvo može omogućiti roditeljima je i pomoć stručnjaka. Pitanje obrazovanja roditelja nije nova stvar, ali se posljednjih desetljeća među stručnjacima sve intenzivnije i češće spominje, navode Maleš i Kušević (2011.). Razlog tome autori vide upravo u tome što su potrebe suvremenih obitelji narasle, promjene u društvu su sve intenzivnije i obiteljski zahtjevi koji se stavljaju pred roditelje sve su veći. Stari obrasci roditeljskog ponašanja koje su preuzeli od vlastitih roditelja, današnjim roditeljima više nisu od koristi u tolikoj mjeri, upravo zbog čestih i intenzivnih promjena.

Maleš (2012.), osim jačanja roditeljskih kompetencija, ukazuje na mogućnost pružanja podrške roditeljima kroz odgojno-obrazovne ustanove. Vrtići i škole sa

svojim stručnim timom mogu biti mjesto gdje će roditelji dobiti savjet i podršku kada se nađu u teškoj obiteljskoj situaciji. Stoga je važno stvarati dobre partnerske odnose između odgojno-obrazovnih ustanova i roditelja. Stvaranje partnerstva stručnjaka i roditelja izuzetno je važna stvar, a ona sama po sebi „pretpostavlja priznavanje iskustava roditelja i njihova znanja o sebi i vlastitoj djeci. Odbacivanje izigravanja “eksperta za odgoj” ne znači da stručnjak odbacuje znanje i iskustvo koje je stekao, već da prihvaća svoj nedostatak znanja te prepoznaje da i roditelj ima relevantno znanje koje stručnjaku nedostaje.“ (Pecnik i Starc, 2010, str. 37).

Prema Ljubetić (2011.) kompetentni odgajatelji, učitelji, pedagozi i ostali članovi stručnog tima neprekidno su u potrazi za novim načinima kroz koje će izgraditi što kvalitetniji odnos s roditeljima. Hoće li to biti putem individualnih razgovora, kreativnih ili obrazovnih radionica, tematskih roditeljskih sastanaka ili na neki drugi način, na odabir je samih roditelja, a od profesionalaca se očekuje da roditeljima ponude što više mogućnosti izbora. U sljedećim poglavljima opisane su neke od mogućih ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koje predstavljaju oblik odgovora na potrebe suvremenih obitelji.

3. Ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao odgovor

Polazeći od toga da „djeca uče živeći i žive učeći“ (Bašić, 2011., str. 197) izrazito je bitno kako je konstruirano i organizirano okruženje u kojem ona borave. To okruženje, uz obiteljsko, najčešće su odgojno – obrazovne ustanove. Zbog svih prije navedenih promjena koje donosi suvremeno društvo, sve je više djece predškolske dobi koja veliki dio svoga dana provode upravo u vrtiću. To je samo još jedan razlog više za unaprjeđivanje prakse u odgojno-obrazovnih ustanovama. Prema Bašić (2011.) kvaliteta učenja djece je rezultat uvjeta u kojima ona svakodnevno žive te načina na koji ona mogu u njemu sudjelovati. Ta se kvaliteta odnosi i na fizičko i na socijalno okruženje. Kako bi omogućili djeci uvjete za cjeloviti razvoj potrebna je, među ostalim, visoka razina fleksibilnosti i prilagodljivosti odgajatelja, njihovo razumijevanje i stalno profesionalno unaprjeđivanje.

Promjene u društvu su intenzivne i česte i kao takve se reflektiraju na obitelji i mijenjaju je. Ustanove ranog i predškolskog odgoja, kao sustav društvene skrbi o

djeci koji država pruža roditeljima, moraju se prilagoditi tim promjenama. Stručnjaci neprekidno rade na tome da prate trendove društvenih promjena i promjena unutar obiteljskih zajednica.

Mijenjanje teorije i prakse ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja vidljivo je u dokumentima odgojno – obrazovnih politika. Promjene u odnosu na društveni i obrazovni kontekst vidljive su u dokumentu Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece iz 1991. godine, gdje se kao temeljna načela navode: „pluralizam i sloboda u primjeni pedagoških ideja i koncepcija, različitost u vrstama i oblicima provođenja programa te demokratizacija društva prema subjektima koji se pravno i zakonom definiraju kao nositelji programa.“ (Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece , str. 10.).

Prilagodbe potrebama suvremenog društva vidljive su i u Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO) iz 2014. godine. U dokumentu su navedena sljedeća temeljna načela: „fleksibilnost odgojno-obrazovnog procesa vrtića, partnerstvo vrtića s roditeljima i širom zajednicom, osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju te otvorenost za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse.“ (NKRPOO, 2014., str. 8.). Petrović – Sočo (2009., str. 128) zaključuje kako se „upravo se u suvremenom kurikulumu ključno mijenja položaj djeteta u odgojno-obrazovnom procesu; ono postaje istinski subjekt procesa učenja i kreator vlastitog znanja, uz uvjet da u poticajnom okruženju živi i uči s drugom djecom i osjetljivim odgojiteljem koji zna promatrati i slušati, vidjeti i čuti, tj. dekodirati, interpretirati (shvatiti) te na osnovi toga djelovati u skladu s djetetovim potrebama i interesima.“.

Osim prilagodbe tradicionalnih ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje potrebama suvremenih obitelji, alternativni oblici vrtića i škola također mogu biti odgovor na zahtjeve suvremenog društva. U nastavku ovog rada pregled je nekih od alternativnih programa.

3.1. Montessori

Osnivačica Montessori pedagogije je Maria Montessori, rođena 31. kolovoza 1870 godine. Život je posvetila proučavanju djece te kako je sama govorila, nastojanju da

otkrije tajnu djeteta, navodi Philipps (1999.). Montessori je svoju metodu razvila temeljem promatranja djece. U radu s djecom s teškoćama u razvoju razvila je posebne materijale koji i danas čine sastavni dio Montessori programa (Jagrović, 2007.). Smatrala je kako odgoj mora biti pomoć životu te se snažno zalagala za odgoj bez nasilja. Držala je da je nasilje povreda slobode i nepoštivanja prava samostalnog izbora djece, navodi Philipps (1999.). Osnovna ideja Montessori pedagogije temelji se na „znanstvenom promatranju spontanog učenja djece, na poticanju vlastitog djelovanja djeteta i njegove samostalnosti i na poštovanju djetetove osobnosti.“ (Philipps, 1999., str. 11).

U središtu Montessori pedagogije je dijete, a osnovno načelo je pomoć djetetu u svim razdobljima njegovog razvoja, bilo u tjelesnom, umnom ili duševnom aspektu, navodi Philipps (1999.). Organizacija AMI- „Association-Montessori-Internationale“ izučava osnovna načela Montessori pedagogije koja su univerzalna na svim kontinentima, a to su sljedeća: „poučavati, primjenjivati i širiti Montessori ideje načela u odgoju i obrazovanju; širiti znanja i razumijevanje o uvjetima potrebnim za cjeloviti razvoj ljudskog bića od začeca do zrelosti u obitelji i društvu; pomagati u stvaranju misaonog i materijalnog okruženja za cjeloviti razvoj sposobnosti mladih kako bi čovječanstvo skladno djelovalo u smislu više miroljubive civilizacije; sudjelovati s drugim tijelima i organizacijama koje unapređuju odgoj i obrazovanje, ljudska prava i mir.“ (Philipps, 1999., str. 14).

Seitz i Hallwachs (1996.) navode najvažnije pedagoška načela Marije Montessori te počinju od poštivanja djeteta. To načelo odnosi se na poštovanje dostojanstva djetetove ličnosti prilikom odgajanja i poučavanja. U prvom planu nije prenošenje znanja, već je bitno da se djeci pruži sloboda i okruženje kako bi se ona mogla razvijati najbolje što mogu u skladu sa svojim sposobnostima. Maria Montessori je smatrala i snažno se zalagala za to da se djeci omogući slobodan razvoj te je naglašava da je bitno ne striktno usmjeravati dijete, već mu pružiti indirektnu pomoć za samoodgoj.

Nadalje, Seitz i Hallwachs (1996.) navode osposobljavanje osjetila i kretanje kao temeljno pedagoško načelo Montessori pedagogije. Pritom se ističe važnost korištenja što više osjetila u svakodnevnim aktivnostima s djecom. Kako razumjeti svijet oko sebe putem osjeta (mirisa, okusa, zvukova, dodira) Maria Montessori

smatrala je izuzetno važnim dijelom učenja. Također ističe važnost fizičkog kretanja te smatra da kretanje potpomaže psihičkom zdravlju. (Seitz i Hallwachs, 1996.). Smatrala je kako kretanje potiče psihički i duhovni razvoj te da se razum razvija preko kretanja.

Sljedeće temeljno načelo Montessori pedagogije je pružiti djetetu slobodu izbora. Zadaća odgajatelja jest da stvori pravu atmosferu za rad, da u opuštenoj i mirnoj okolini na indirektan način ponudi djeci materijale za rad. Pritom je naglasak na kvaliteti, a ne kvantiteti ponuđenih materijala. Odgajatelj mora omogućiti djetetu da samo izabire aktivnost i materijale, te biti prisutan da ga na indirektan način usmjeri ako je to potrebno. „Pomozi mi da to učinim sam“ glavna je misao vodilja Montessori pedagogije. U skladu s time želi se izbjeći pružanje direktne pomoći odgajatelja (roditelja, učitelja...) djetetu, već mu pružiti pomoć za samostalno djelovanje.

Grupe u Montessori vrtićima sastavljaju se što je više moguće raznovrsno u pogledu kronološke dobi djece. Prema Philipps (1999.) idealno je da su u grupi djeca od oko 2,5 godina pa do polaska u školu te da je u grupi koliko je moguće podjednako djevojčica i dječaka. Pritom se uzima u obzir razvojna dob djeteta– u finoj i gruboj motorici, u percepciji, u razumijevanju govora i izražavanju te u sposobnostima socijalnih interakcija. Kao pozitivne strane ovako oblikovanih grupa autorica (Philipps, 1999., str. 55) navodi: „starija djeca spontano pomažu mlađoj; mlađa djeca promatraju djelatnost starije djece i pokušavaju isto; mlađa djeca traže zaštitu starije djece; starija djeca preuzimaju odgovornost.“.

Montessori pedagogija je poznata i po svojim raznovrsnim materijalima za rad. Materijali su podijeljeni u pet kategorija:

- materijali s kojima se provode vježbe za praktični život,
- osjetilni materijali,
- materijali za matematiku,
- materijali za jezik te
- materijali za svemirski odgoj. (Seitz i Hallwachs, 1996.).

Materijal djeluje na duhovni razvoj djece preko ručnog rada, ponavljanja i osjetilnog iskustva. Djeca materijalom mogu baratati samostalno ili u grupi, a svoj rad mogu samostalno kontrolirati zbog kontrole pogreške koja je utkana u sam materijal. Djetetu stoga nije potrebno da mu odgajatelj ili učitelj detaljno objašnjava kako pravilno koristiti materijal ili da ga ispravlja ako pogriješi, već je djetetu to jasno samo po sebi zbog logike po kojoj je materijal osmišljen. Seitz i Hallwachs (1996., str. 70) navode kako je „Marija Montessori označila svoj materijal 'ključem koji otvara vrata u svijet'“. Unatoč tome, nije željela da materijali djeci zamijene stvarni svijet već da uz pomoć materijala upoznaju odnose i veze koje u svijetu vladaju.

Velika ponuda raznovrsnog i kvalitetno osmišljenog materijala te vježbe za praktični život, samo su neke od stvari koje čine Montessori pedagogiju jedinstvenom te sve više privlače roditelje kao odabir za njihovo dijete. Prema Isaacs (2012.) Montessori pedagogija nudi toplu, individualno prilagođenu okolinu za potrebe sve djece. Ona potiče dječju inicijativu, samostalnost i samodisciplinu. Radi na razvijanju dječje samokontrole, motivacije i koncentracije. Djeca barataju raznim prirodnim materijalima i uče vještine i navike koje im ostaju za cijeli život. Naglasak u aktivnostima je na proces, a ne na rezultat što potiče kreativnost kod djece. U Montessori vrtićima i školama nastoji se razviti ljubav prema učenju te raditi na razvijanju samopoštovanja i osjećaja sigurnosti kod djece. Nastoji se potaknuti u djetetu radost svladavanja neke vještine i usvajanja novog znanja, a ne učiti djecu na nužnost dobivanja nagrade za učenje i rad. Konačno ritam rada nije organiziran oko učitelja ili odgajatelja kao onoga koji diktira ritam dana i ritam aktivnosti, već se sve organizira i slaže u skladu s potrebama i željama djece, uz indirektno vodstvo odraslih i postojanje određenih granica unutar kojih djeca djeluju samostalno. Važno je da djeca nauče od najranijih dana preuzimati odgovornost za svoje odabire i postupke (u skladu sa životnom dobi) te da uz sebe imaju adekvatan model za oponašanje kako bi promatranjem mogla korigirati svoje ponašanje.

Sve više roditelja je svjesno da su promjene u društvu stalne te da one nose nove očekivanja od pojedinca. Montessori pedagogija potencijalno uspješno razvija dijete u skladu s tim očekivanjima. Ona nastoji izgraditi dijete u osobu punu samopouzdanja, inicijative i samokontrole te uči djecu vještinama vođenja i ustrajnosti u aktivnostima. Kod djece potiče inovativnost i ljubav prema učenju te

potiče kreativnost u svakodnevnom životu. Sve to čini zbroj izuzetnih kvaliteta za pojedinca, što pogoduje zahtjevima suvremenog društva.

3.2. Waldorf

Osnivač koncepta waldorfske pedagogije je Rudolf Steiner, rođen u 1861. godine u Donjem Kraljevcu. Cijeli je život pokazivao veliki interes za znanost, ali i za religioznost, što je rezultiralo njegovim osnivanjem vlastitog filozofsko-religioznog pokreta pod imenom „antropozofija“, navodi Bezić (1999.). „Antropozofija (grč. *ánthrōpos* – čovjek + *sofia* – mudrost) je duhovna znanost, odnosno znanost o tijelu, duši i duhu i svijetu i njihovoj međusobnoj povezanosti, a počinje tamo gdje prestaju objašnjenja prirodnih znanosti.“ (Jagrović, 2007., str. 68).

Bezić (1999., str. 441) ističe načela koja čine waldorfsku pedagogiju - „apsolutno poštivanje djeteta, posebno njegove duhovnosti; sveobuhvatni odgoj cijelog čovjeka, počimajući odgojem osjetila (kojih prema Steineru ima 12), u prvom redu sluha i vida; taj se odgoj odvija prema poznatoj Pestalozzijevoj paradigmi: glava - srce - ruka; nadasve je važan odgoj duha“. R. Steiner je sebe smatrao antimaterijalistom pa je u skladu s time veću važnost pridavao duhovnoj dimenziji čovjeka. Smatrao je da je čovjek prvenstveno duhovno biće, te da sve izlazi iz duha i njemu se vraća. S druge strane, Steiner nije zanemarivao ni tjelesnu stranu čovjekova bića, njegove gene, temperament koji mu je urođen i sl. kao ni važnost utjecaja okoline na duhovni odgoj pojedinca, navodi Bezić (1999.).

Prema Matijeviću (2001.), zadatak je odgojitelja i učitelja u Waldorfskoj pedagogiji da osigura adekvatne fizičke uvjete za razvoj (prostor, boje, predmeti). Kako bi se osigurao kvalitetan razvoj i zadovoljavanje potreba djeteta okolina u kojem ono boravi mora biti tiha, jednostavna, topla i miroljubiva te mora ostavljati prostora i omogućavati djetetu da u sigurnim uvjetima samo istražuje.¹ Važan princip Waldorfske pedagogije je princip uzora, pa tako Matijević (2001., str. 61) ističe kako „vezu s okolinom dijete ostvaruje oponašanjem i preko uzora (primjera). Na dijete u prvim godinama života ne djeluju dakle pouke već ono što uči oponašanjem.“ U Waldorfskoj pedagogiji sve kreće razvojem osjeta i osjetila. Djeca sve materijale

¹ <http://www.iaswece.org/waldorf-education/what-is-waldorf-education/> (18.8.2017.)

izrađuju zajedno sa svojim odgajateljima i svi materijali su prirodni (platno, drvo...). Tako Matijević (2001., str. 61) navodi da je u periodu ranog djetinjstva „značajan razvoj mašte u djeteta, a mašta se ne može razvijati uz industrijske igračke uz koje se više nema što izmisliti.“.

Nadalje, waldorfska pedagogija tvrdi da se djecu treba držati dalje od televizora, računala i ostale moderne tehnologije sve do puberteta. Moderna tehnologija koristi se tek s polaskom u školu i to samo kako bi djeca naučila pravilno se njome koristiti, a ne kao svakodnevni alat za učenje i provođenje školskih aktivnosti. Proces učenja u waldorfskim školama i vrtićima odvija se u skladu s godišnjim dobima kako bi bio što prirodniji i bliži svakodnevnom ritmu života. U waldorfskom vrtiću nema klasičnog plana i programa, a osnovni principi rada su ritam i ponavljanje te primjer i oponašanje, navodi Paparić (2015.). Ritam za Waldorfsku pedagogiju označava sklad, harmoniju i zdravlje, a njegovo održavanje znači ujedno i zaštita djeteta od negativnih utjecaja. Kako su i materijali koje djeca koriste i izrađuju povezani s prirodom, tako je i taj ritam svakodnevnog života u waldorfskoj pedagogiji nešto što proizlazi iz prirode. Ritam postoji u prirodi i zato je dobro da postoji i u čovjekovom životu, jer je on neodvojivi dio prirode. Ritam u waldorfskoj pedagogiji prati djetetove potrebe za „količinom i kvalitetom sna u dobrom okruženju, zdravom prehranom, potrebu za pokretom i fizičkom aktivnošću, što uključuje izloženost prirodi i šetnje kao oblik dnevne aktivnosti te skrbništvom ispunjenom toplinom, prisustvom bića i radosti (*Caretaking filled with warmth, presence of being, and joy.*). To omogućava djetetu da se osjeća sigurno i zaštićeno, što posljedično omogućava razvoj zdravog samopouzdanja.“.²

Također, naglašava se važnost što češćeg boravljenja djece u prirodi, a ne u prostorijama vrtića i škola. Unutarnjim se prostorima, s druge strane, daje velika pažnja i pozornost u pogledu uređenja i rasporeda. U uređivanju te organizaciji rasporeda unutar prostorija sudjeluju i djeca i njihovi roditelji. Umjetnički i radni odgoj važan je u waldorfskoj pedagogiji pa se tako „najviše prakticira modeliranje u vosku, a stariji se služe i drugim materijalima. Abecedu svladavaju ručno izrađujući

² <http://www.iaswece.org/waldorf-education/what-is-waldorf-education/> (18.8.2017.)

figure svih slova, a tek onda dolazi čitanje i pisanje. Škole i vrtići provode raznovrsne radionice s prikladnim alatom. Sama se djeca opredjeljuju za pojedine struke, mogu izučiti neki zanat, a svi rade u vrtu.“ (Bezić, 1999., str. 442). Djeca zajedno s odgajateljima provode razne umjetničke projekte, glazba je sveprisutna u grupama, djeca uče kuhati, raditi u vrtu, šivati, raditi lutkarske predstave, pričati priče, uči ih se kako misliti, a ne što misliti, kako rješavati probleme na kreativan način i još mnogo toga.

Waldorfski vrtići pružaju roditeljima mogućnost da svoje dijete svakodnevno ostavljaju u prostoru koji zrači atmosferom doma, sigurnosti i toplinom. Djeca u waldorfskim vrtićima imaju istu odgajateljicu od upisa u vrtić pa do upisa u školu, što stvara dodatan osjećaj sigurnosti i prisnosti u grupama te olakšava roditeljima proces odvajanja od svoje djece. U radu nema direktnog podučavanja, već se kod djece potiče istraživački, samostalan rad te pronalaženje svog unutarnjeg puta i motivacije. Ritam dana, tjedna i cijele godine daje djeci pa i roditeljima osjećaj sigurnosti. Rituali koji su česti u waldorfskim vrtićima jačaju osjećaj sigurnosti i prisnosti vrtićke zajednice. Moderne tehnologije u grupama nema, djeca ne gledaju crtiće na televizorima ili slušaju priče na kazetofonima. Priče pričaju odgajatelji, djeca i odgajatelji zajedno rade lutkarske i druge predstave, glazbu stvaraju sami tako da im ne nedostaje slušanja snimljenih priča ili gledanja crtića. Osim toga, roditeljima to puno znači jer su danas djeca sve više vezana uz modernu tehnologiju i često se teško odvajaju od laptopa, pametnih telefona i televizora, te se sve više odvajaju od prirode i stvarnog svijeta koji ih okružuje.³

Waldorfski pristup potiče individualnost i samostalno mišljenje, kako bi se kod djece potakla znatiželja, ljubav za učenjem i želja za znanjem. Djecu se potiče da sami u sebi pronađu svoje jake strane, svoje strasti i svoj put, neovisno o tuđim očekivanjima.

³ <http://www.iaswece.org/waldorf-education/what-is-waldorf-education/> (18.8.2017.)

3.3. „Forest kindergartens / Šumski vrtići“

Koncept šumski vrtića relativno je nova pojava na području Hrvatske. Ideja potječe iz Skandinavskih zemalja, gdje je takav koncept prilično raširen. Pokret škola i vrtića na otvorenom započeo je u Europi početkom 20.st, a zatim se 1950-ih proširio u Danskoj i Švedskoj, navodi Peterson (2013.) Radi se o školama i vrtićima čiji se svakodnevni program odvija na otvorenom, u prirodi, a u glavnom fokusu je dijete i dječja igra.⁴ Za razliku od tradicionalnih vrtića koji imaju osigurano mjesto za dječju igru na otvorenom, koja uključuje veća ili manja igrališta sa spravama, šumski vrtići pružaju mogućnost stalnog boravljenja u prirodi i učenja kroz igru, navodi Parsons (2011.).

Parsons (2011.) opisuje šumske vrtiće i škole kao sveobuhvatan inspirativni proces koji djeci, mladima i odraslima pruža mogućnost da postignu i razvijaju samopouzdanje i samopoštovanje kroz učenje u šumskom okruženju. Ovakve škole i vrtići primarno se fokusiraju na učenje kroz rad, učenje kroz djelovanje- “learning by doing“ te autorica navodi njihova osnovna načela: usmjerenost na učenje, djeca/učenici su su-konstruktori kurikuluma, odgojitelji/učitelji vode bez usmjeravanja, a postavljeni zadaci su sami sebi cilj. (Parsons, 2011.). Šumski vrtići se usmjeravaju na učenje kroz igru te učenje kroz interakciju s prirodom.

Cilj je također da se djecu poveže s prirodom te da im se omogući što češće boravljenje u njoj. Djeca što je više moguće borave vani, neovisno o vremenskim uvjetima, a negativne strane „lošeg“ vremena rješavaju kvalitetnom odjećom i obućom. Peterson (2013.) navodi kako su aktivnosti u šumskim vrtićima najčešće organizirane kao i u tradicionalnim vrtićima, uz razliku što se odvijaju na otvorenom. Rituali poput jutarnjeg kruga, obroci, aktivnosti za učenje matematike ili jezika ili pak glazbene i likovne aktivnosti postoje i uredno se odvijaju i u šumskim vrtićima kao i u tradicionalnima, samo što se odvijaju u prirodi i kroz prirodu.

Šumski vrtići kao pokret preuzeli su puno od koncepata Waldorf i Montessori pedagogije, navodi Peterson (2013.). Stainer je držao kako bi učenje trebalo biti pod

⁴ <http://www.forestschoollassociation.org/history-of-forest-school/> (18.8.2017.)

vodstvom djeteta i temeljiti se na igri. Također je vjerovao da su imitacija i davanje primjera važniji od riječi. Waldorf pedagogija sebe ponekad naziva pionirima šumskih vrtića, te naglašava važnost boravka u prirodi te učenja kroz prirodu.⁵ Od Montessori koncepta šumski vrtići su objeručke prihvatili mišljenje da je za svladavanje zadataka bitno ponavljanje te ideju o važnosti prirodnih materijala.

U današnjem suvremenom društvu djeca sve manje vremena provode u prirodi. Veliki razlog tome je razvoj tehnologije i pristupačnost iste. Danas je teško naći dijete školskog uzrasta koje ne posjeduje telefon, a velika većina kod kuće ima osobno računalo. Nekada je ostati doma značilo biti u kazni, a danas djeca sve manje i manje borave u prirodi. Fizička aktivnost, ako postoji, podrazumijeva izvanškolske aktivnosti na koje roditelji upisuju djecu poput nogometa, gimnastike, plivanja i sl. Moss (2012.) navodi kako je najlakše vidjeti posljedice u pogledu fizičkog i psihičkog zdravlja djece. I Peterson (2013.) ističe kako je sve više pretile djece, djece koja imaju problema s fizičkim zadacima, čija je fina i gruba motorika loše razvijena te sve više onih s emocionalnim teškoćama. Takva djeca, fizički i emocionalno ugrožena, rezultat su modernog društva koje ne potiče djecu da borave u prirodi već ih sustavno udaljava i otuđuje od nje.

Moss (2012.) opisuje fenomen koji naziva „Nature Deficit Disorder“ tj. poremećaj nedostatka prirode. Posljedice takvog ljudsko otuđenje od prirode su između ostalog nedostatak korištenja osjetila, teškoće s pozornosti te sve veće stope tjelesnih i emocionalnih bolesti djece. Prema autoru radi se o problemu koji je raširen gotovo po cijelom svijetu (više u razvijenim zemljama) te se s njime susreće sve više djece u najranijoj dobi života. Djeca sve rjeđe borave u prirodi i sve manje imaju priliku iskusiti ljepotu prirode. Psiholog Aric Sigman (Moss, 2012.) govori o ‘countryside effect’, tj. ‘efektu sela’ čije su posljedice velikih razmjera. Ustanovio je da djeca koja su izložena prirodi postižu bolje rezultate na području koncentracije i samokontrole, da priroda djeluje na poboljšanje njihove samosvijesti, pozitivno utječe na vještine promatranja i rezoniranja, kako su ta djeca uspješnija u vještinama pisanja, matematičkim zadacima i znanosti općenito, da bolje funkcioniraju i rade u grupama

⁵ <http://waldorfmoraine.org/we-pioneered-forest-kindergartens/> (18.8.2017.)

te pokazuju sveopće poboljšanje u ponašanju. Dakle djeca koja uče u prirodi znaju više, razumiju više, osjećaju se bolje, ponašaju se bolje, rade više suradnički i fizički su zdravija, navodi Moss (2012.) te kaže kako je to poprilično dobar rezultat za koji je potrebno samo promijeniti mjesto na kojem djeca borave i uče.

U istraživanju Social and Economic Research Group (2005.) o utjecaju koji je na djecu imao boravak u prirodi u sklopu šumskih vrtića ustanovljeno je sljedeće: djeca pokazuju veće samopouzdanje što je rezultat toga što imaju veću slobodu, prostora i vremena da pokažu svoju neovisnost; djeca pokazuju bolje socijalne i komunikacijske sposobnosti koje se razvijaju kroz razne grupne aktivnosti koje se provode u prirodi; motivacija i koncentracija je također bolja kod djece koja uče i borave u prirodi, a velike posljedice vidljive su i u fizičkom pogledu. Još jedna od važnih posljedica koja ovakav oblik odgoja i obrazovanja ima na djecu je i širenje znanja o svijetu u kojem djeca žive i osvješćivanje važnosti brige za prirodu i razvijanje poštovanja prema prirodi. Istraživanje je između ostalog pokazalo kako šumski vrtići pozitivno djeluju i na odgajatelje koji imaju priliku bolje razumjeti i upoznati djecu u drugom, prirodnijem okruženju te na obitelji jer se ispostavilo da djeca svoju motiviranost i želju za prirodom ponesu sa sobom kući te motiviraju svoje obitelji na češće boravljenje u prirodi.

Kako danas djeca sve više vremena provode na svojim pametnim telefonima, osobnim računalima i ispred televizije, a manje u prirodi, nije čudno da suvremene obitelji vide mogućnost pomoći i promjene u ovakvom obliku vrtića. Još su generacije roditelja čija djeca danas pohađaju vrtiće provodila većinu svog djetinjstva u prirodi, na ulici, igrajući se sama ili s prijateljima. Možda i zbog toga roditelji još uvijek imaju razvijenu svijest o važnosti boravka u prirodi i igre na otvorenom te uviđaju opasnost koju donosi suvremeno društvo i moderne tehnologije. Svaki roditelj želi najbolje za svoje dijete te stoga sigurno žele izbjeći da im djeca budu socijalno izolirana, fizički ili emocionalno ugrožena zbog okupiranosti modernom tehnologijom. Boravak djece u šumskim vrtićima stvara mogućnost da ona od najranijih dana uče o prirodi, kroz prirodu, da stvaraju povezanost s njom te na neposredan način razvijaju vještine potrebne za svakodnevni život.

3.4. Korporacijski vrtići

Sve je više obitelji u kojima oba roditelja rade i sve se češće obitelji moraju nositi s teškoćama usklađivanja obiteljskih i poslovnih obaveza. Posljedice su velike i za roditelje, koji se moraju nositi s frustracijama, i za djecu koja sve manje vremena provode sa svojim zaposlenim roditeljima. Poslodavci su prepoznali takvu situaciju u današnjem društvu te (neki od njih) nastoje na razne načine olakšati obiteljima. Razlozi za to nisu samo altruističke prirode već činjenica da pružanje takvih oblika podrške obiteljima ima pozitivne posljedice na posao. Manje stresa i više zadovoljstva potencijalno čine još boljeg radnika.

Jedan od načina pomoći roditeljima su i korporacijski vrtići. Korporacijski vrtići su vrtići smješteni unutar kompanija. Prema Galić (2007.) oni mogu biti zatvorenog tipa (koji su isključivo za djecu zaposlenika) ili otvorenog tipa, u koje se mogu upisati i djeca čiji roditelji nisu zaposleni u toj kompaniji. Takvi vrtići se prema svom planu i programu, aktivnostima i dnevnom ritmu ne razlikuju od ostalih vrtića, osim po blizini radnom mjestu roditelja djece koja pohađaju korporacijske vrtiće.

Oekerman (1997., prema Galić, 2007.) navodi neke od pozitivnih posljedica postojanja korporacijskih vrtića unutar kompanija, kako za zaposlenike tako i za poslodavce: manja razina stresa vezanog uz posao, veći radni učinak zaposlenika, smanjen broj izostanaka s posla te manji broj davanja otkaza na poslu. Kao loše strane navodi se ovisnost djece o radnom vremenu roditelja, te potencijalnu vjerojatnost da dijete neće ići u vrtić u svom susjedstvu, što djetetu otežava druženje s prijateljima iz vrtića u slobodno vrijeme. Mnoge kompanije navode pozitivne posljedice pružanja pomoći obiteljima kroz pogodnosti poput korporacijskih vrtića, skrbi o bolesnoj djeci, skrbi o djeci za vrijeme školskih praznika, plaćenih obiteljskih dopusta, popusta/nadoknade za djecu, fleksibilnog radnog vremena i slično (U.S. Department of Labor, 1998.). Neke od pozitivnih posljedica su veći stupanj zapošljavanja, duže zadržavanje na radnom mjestu, bolje raspoloženje zaposlenika te niže stope odsutnosti. Istraživanja (U.S. Department of Labor, 1998.) pokazuju da korporacijski vrtići imaju pozitivan utjecaj na zaposlenike. Zaposlenici cijene to što su im djeca blizu i što mogu navratiti u vrtić kada god imaju mogućnost za to. Mnogi zaposlenici, i roditelji i oni koji nisu roditelji, koriste pauzu za ručak kako bi vrijeme proveli s djecom.

Imajući sve to na umu može se zaključiti kako postojanje korporacijskih vrtića u kompanijama može imati pozitivne posljedice i na roditelje i na djecu. Kod roditelja može djelovati pozitivno u pogledu smanjenja svakodnevnog stresa te samim time u poboljšanju općeg psihofizičkog stanja te na uštedu vremena, najviše povezanog s transportom djece iz vrtića i u vrtić (Galić, 2007.). Valja napomenuti rezultate istraživanja koje je provela Galić (2007.) na temu korporacijskih vrtića. Cilj istraživanja je bio opisati pozitivne i negativne strane korporacijskih vrtića te ispitati odnos djetetovog pohađanja korporacijskog vrtića s razinom roditeljskog stresa i odanosti organizaciji. Rezultati istraživanja su pokazali da ne postoji razlika između razine roditeljskog stresa i odanosti organizaciji među roditeljima, ovisno o tome pohađaju li njihova djeca korporacijskih vrtić ili neki drugi oblik vrtića. Ustanovljene su pozitivne i negativne percepcije roditelja. Od pozitivnih strana roditelji su naveli: blizina roditelja i djeteta, radno vrijeme vrtića i veća kontrola rada vrtića. Negativne strane po mišljenju roditelja su: udaljenost od mjesta stanovanja, cijena i ovisnost djetetovog rasporeda o roditelju.

Suvremene obitelji sve češće se sastoje od oba zaposlena roditelja, a promjene u društvu, ekonomske neprilike i sve češći egzistencijalni problemi ne daju naslutiti da će se vratiti trend jednog zaposlenog roditelja. Svakako to nije samo opća nužnost, već je ujedno i rezultat trenutne mode u društvu. Činjenica da je sve više obitelji u kojima oba roditelja rade posljedica je i želje tih roditelja da sebe razvijaju i u poslovnom pogledu, da grade karijeru, a ne da se isključivo bave roditeljskom ulogom. Koji god razlog bio, obitelj s oba zaposlena roditelja trebaju svaku pomoć društva u obavljanju svoje roditeljske uloge. Korporacijski vrtići pomažu roditeljima u tome te im omogućavaju da si vremenski i emocionalno olakšaju usklađivanje poslovne i roditeljske uloge.

ZAKLJUČAK

Društvo se svakodnevno mijenja te neposredno utječe na obitelj te ju mijenja. To za ustanove ranog i predškolskog odgoja znači da moraju biti u korak s potrebama i zahtjevima koje pred njih stavljaju obitelji. One se moraju prilagođavati, mijenjati se, rasti i učiti svakodnevno i bez prestanka u ritmu s promjenama koje dolaze iz obitelji.

Montessori i Waldorf pedagogija i vrtići u kojima se one provode u korak su s potrebama suvremenih obitelji. Individualan pristup, poticanje kreativnosti, korištenje raznih materijala i tehnika u svladavanju novih vještina i usvajaju novih znanja, učenje istraživanjem samo su neke od dobrih strana ovih pedagoških pristupa koji kvalitetno pripremaju djecu za potrebe današnjeg društva. Rješavanje kroničnog problema dječjeg, a i odraslog, otuđivanja od prirode suvremene obitelji mogu pronaći u šumskim vrtićima, koji osim povezivanja s prirodom pružaju djeci mogućnost da uče istraživanjem, da svladaju razne životno korisne vještine te da u prirodnom okruženju zdravije i kvalitetnije zakorače u život. Potrebama suvremenih obitelji u kojima su sve češće oba roditelja u radnom odnosu, dobro odgovaraju i korporacijski vrtići, koji naročito pomažu roditeljima u pogledu rješavanja problema nedostatka vremena i usklađivanja obiteljskih i poslovnih obaveza.

To su samo neki od oblika ustanova ranog i predškolskog odgoja koji uspješno dogovaraju na potrebe današnje obitelji. Valja imati na umu da se obitelj i dalje preobražava, njezine vrijednosti i potrebe mijenjaju se iz dana u dan i važno je da ustanove ranog i predškolskog odgoja budu proaktivne, uče i rastu kako bi i dalje mogle odgovarati na potrebe obitelji.

LITERATURA

1. Babić, N. (2014). *Suvremeno djetinjstvo: teorijski pristupi, prakse i istraživanja*. Osijek: Filozofski fakultet.
2. Bašić, S. (2011). (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U: D. Maleš (ur.) *Nove paradigme ranog odgoja (19-36)*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.
3. Bezić, Ž. (1999). Waldorfska pedagogija. *Crkva u svijetu*, 34 (4), 437-449.
4. Delač-Hrupelj, J., Miljković, D., Lugomer Armano, G. i sur. (2000). *Lijepo je biti roditelj*. Zagreb: Creativa.
5. Galić, M. (2007). *Prednosti i nedostaci korporacijskog vrtića te povezanost djetetovog pohađanja korporacijskog vrtića s roditeljskim stresom i odanošću organizaciji kod zaposlenika VIPnet-a*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. (preuzeto s <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/572/1/GalicMia.pdf>, 25.8.2017.)
6. Isaacs, B. (2012). *Learning and teaching in Montessori Nurseries*. New York, London: Routledge.
7. Jagrović, N. (2007). Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta, *Školski vjesnik*, 56 (1/2), 65-77.
8. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Profil.
9. Ljubetić, M. (2011). *Partnerstvo obitelji, vrtića i škole*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje roda!?*. Zagreb: Profil.
11. Maleš, D. i Kušević, B. (2011). *Nova paradigma obiteljskog odgoja*. U: D. Maleš (ur.) *Nove paradigme ranog odgoja (41-66)*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.
12. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), 13-15.
13. Matijević, M. (2001). *Alternativne škole*. Zagreb: Tipex.

14. Moss, S. (2012). Natural Childhood. (preuzeto s http://pooleprojects.net/National%20Trust_Natural%20Childhood%20Brochure.pdf, 23.8.2017.)
15. Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom svijetu. *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 65 (1), 23-35.
16. Paparić, S. (2015). Odgojitelji u Waldorfskoj pedagogiji. Završni rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za odgojne i obrazovne znanosti.
17. Parsons, A. (2011). *Young Children and Nature: Outdoor Play and Development, Experiences Fostering Environmental Consciousness, And the Implications on Playground Design*. Magistarski rad. Virginia Polytechnic Institute and State University. (preuzeto s https://theses.lib.vt.edu/theses/available/etd-05062011-114155/unrestricted/Parsons_AE_T_2011.pdf, 23.8.2017.)
18. Pećnik, N., Starc, B. (2010). Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
19. Peterson, A. (2013). *A Forest Preschool for the Bay Area: A pilot study for a new nature-based curriculum*. Magistarski rad. School of Education and Counseling Psychology Dominican University of California San Rafael, CA. (preuzeto s <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED542154.pdf>, 18.8.2017.)
20. Philipps, S. (1999). Montessori priprema za život odgoj neovisnosti i odgovornosti. Jastrebarsko: Naklada Slap.
21. Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991). *Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete* RH 91 (7/8), 1-12.
22. *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. (2014). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
23. Seitz, M., Hallwachs, U. (1996). Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge. Zagreb: Educa.
24. Social and Economic Research Group (2005). *Forest School: a marvellous opportunity to learn*. (preuzeto s [https://www.forestry.gov.uk/pdf/SERG_Forest_School_research_summary.pdf/\\$file/SERG_Forest_School_research_summary.pdf](https://www.forestry.gov.uk/pdf/SERG_Forest_School_research_summary.pdf/$file/SERG_Forest_School_research_summary.pdf), 24.8.2017.)

25. Stričević, I. (2011). Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja. U: D. Maleš (ur.) *Nove paradigme ranog odgoja* (125-152). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.
26. U.S. Department of Labor (1998). *Meeting the Needs of Today's Workforce: Child Care Best Practices*. (preuzeto s http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1612&context=key_workplace, 25.8.2017.)

Mrežna odredišta:

Forest school association na adresi: <http://www.forestschoolassociation.org/history-of-forest-school/> (18.8.2017.)

IASWECE - International Association for Steiner/Waldorf Early Childhood Education na adresi: <http://www.iaswece.org/waldorf-education/what-is-waldorf-education/> (18.8.2017.)

<http://waldorfmoraine.org/we-pioneered-forest-kindergartens/> (18.8.2017.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Virna Jeričević, vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam samostalno napisala ovaj završni rad: Ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kao odgovor na potrebe suvremenih obitelji.

POTPIS:

_____Virna Jeričević_____